

Maarit Nisu

Mitä tapahtui, kun kirjoittaja meni metsään?

Maarit Nisu:

Kun luin esimerkiksi internetin retkeilyaiheisilta sivustoilta kuvauksia retkistä ja niillä koetuista luonnon ilmiöistä, aloin aavistella, että minunkin kannattaisi mennä metsään nimenomaan kirjoittajana. Luontokokemukset näyttivät innostavan monia kertomaan elämyksistään muun muassa kirjoittamalla. Vaikka metsä on ollut minulle lapsuudesta asti mieluinen ja tuttu ympäristö, tällainen lähestymistapa ei ollut tullut aikaisemmin mieleeni. Kerron tässä kirjoitelmassa pro gradu -tutkielmaani (*Kirjoittaja metsässä – luontoelämykset kirjoittamisprosessin osana, 2016* <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201606223335>) liittyvistä huomioista, jotka koskevat luontoelämysten ja kirjoittamisprosessin välisiä yhteyksiä. Lähestyn aihetta paitsi kirjallisten lähteiden, myös omien kokeilujen, metsäretkien, kautta.

Luonto innoittajana

Mikään uusi asia luonnosta inspiroituminen ei ole. Luonnon kuvailu ja luonnossa tapahtuva toiminta ovat olleet kirjallisuutemme keskeisiä elementtejä alusta alkaen. Pertti Lassila osoittaa miten luontoon liittyvän maailmankuvan muutokset näkyvät suomalaisessa kirjallisuudessa 1700-luvulta alkaen. Luontoon on kytketty esimerkiksi uskonnollisia ja isänmaallisia symbolisia merkityksiä. Tämän päivän luontokirjoittamisessa näkyy huoli luonnon säilymisestä. (Kts. Lassila 2011 sekä esim. Lummaa 2010 ja Kainulainen 2013.)

Luonnosta innoittumisen taustalla on läheinen luontosuhde, jonka myötä herää kiinnostus luonnon ilmiöihin. Tiedostavana olentona ihminen voi tarkastella luontoa muutenkin kuin hengissä säilymisen ja muiden materialististen tarpeiden tyydyttämisen kannalta. Luonnossa oleskelu mahdollistaa monipuolisia esteettisiä kokemuksia.

Holmes Rolston III:n (2003, 36) mukaan me rakennamme itse ne kategoriat, joiden kautta luonnon kauneus koetaan; sitä ei tarjoilla meille valmiiksi kehystettynä, vaan meidän on itse luonnossa liikkuessamme valittava se, mihin kiinnitämme huomionsa. Metsä on alati muuttuvassa tilassa, joten se tarjoaa koettavaksi mielenkiintoisia luonnon prosesseja. Rolston katsoo, että ymmärrys siitä, mitä metsässä tapahtuu syventää sen esteettistä kokemista: luonnon esteettisessä kokemisessa meitä kiehtovat sen toisiinsa liittyvät toiminnot kuten ”veden kiertokulku, yhteyttäminen, maaperän

hedelmällisyys, ravintoketjut, geneettiset koodit, lajinmuodostus, lisääntyminen – –”. (Rolston 2003, 33–34, 41.)

Myös Yrjö Sepänmaan (2003, 15 sekä 2015, 277) mielestä aistein havaitun luonnon pintakauneuden rinnalla metsässä on olemassa ”merkityksiä muodostava ja älyyn vetoava syväkauneus”, joka ilmenee muun muassa ”terveenä ja toimivana ekosysteeminä, jonka huomaaminen on järjen ja ymmärryksen asia”. Rolston ja Sepänmaa liittävät metsän esteettiseen kokemiseen myös metsässä liikkumisen fyysiset tuntemukset ja haasteet. Metsässä samoillessaan ihminen tarkkailee paitsi ympäristöään, myös itseään ja kokee iloa, esteettistä mielihyvää, siitä että selviytyy sen haasteista. (Rolston 2003, 41 ja Sepänmaa 2015, 278.)

Ralph Waldo Emerson toteaa teoksessaan *Luonto (Nature)*, että maailman kauneuden kohtaaminen, siitä haltioituminen, herättää joissain ihmisissä halun ilmentää maailmaa uusilla tavoilla. ”Näin kauneus synnyttää taidetta”, joka ”on jonkinlainen yleistys tai yhteenvedo maailmasta”. (Emerson 2002/1836, 41.) Vastaavasti Kai Alhanen kertoo, että John Deweyn (1859– 1952) mukaan ”[T]aiteen tekeminen ja kokeminen lähtee aina liikkeelle yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen ilmaantuvasta uudesta yllykkeestä”. Kun taiteilija yltyy ja työstää yltymisensä mukanaan tuomia kokemuksia sekä muokkaa esimerkiksi kielellisiä merkityksiä, syntyy taidetta. (Alhanen 2013, 183–184.)

Robert Olen Butler esittää, että siinä missä esimerkiksi filosofit, teologit, tiedemiehet tai psykoanalytikot selittävät universumin järjestystä teorioilla ja opeilla, taiteilijat haluavat tutkia sitä samoin kuin ovat sen havainneetkin, hetki hetkeltä aistien kautta. Taiteilija (tässä tapauksessa kirjailija) poimii aistikokemuksia ja yhdistelee niitä sekä muotoilee ne teokseksi, joka välittää lukijalle kokemuksen elämästä sellaisena kuin se on kirjailijalle näyttäytynyt. (Butler 2005, 11–12.)

Kirjoittamisprosessin vaiheista

Mike Sharplesin (1999, 35) teoria kirjoittamisprosessista lähtee siitä, että ideat eivät synny tyhjiössä, vaan ideoiden syntyminen ja muokkaaminen tapahtuvat työmuistin, pitkäkestoisen muistin ja kirjoittajan ympäristöstä kumpuavien herätteiden vuorovaikutuksessa.

Kaunokirjallisen tekstin alkulähteet löytyvät siis niin kirjoittajan elämänsästä – kokemuksista ja muistoista sekä niihin liittyvistä tunteista – kuin välittömästä ympäristöstäkin. Todellisuuden tietoisesta havainnoimisesta ja pohtimisesta rinnalla kirjoittajalla ovat käytössään myös

tiedostamattomat prosessit sekä mielikuvitus.

Kaikkiin edellä mainittuihin asioihin kirjoittaja ei aina voi aktiivisesti vaikuttaa. Mutta osaan voi. Tarkastelen sitä, miten luonnossa vietetty aika ja aistien virittely siellä voivat tukea kirjoittamisprosessia, erityisesti sen liikkeelle saattamista. Löytyykö luovan kirjoittamisen aiheita metsän rikkaasta kuvastosta tai onnistuuko luonnossa oleskelu nostamaan alitajunnasta ja pitkäkestoisesta muistista tietoisuuteen muistoja ja tunnelmia, joiden ympärille kehkeytyy tarinoita?

Useat kirjoittamisen tutkijat ja kirjailijat katsovat, että kirjoittamisprosessi lähtee liikkeelle jonkin sytykkeen tai alkuidean myötä. Se voi olla harkitusti asetettu tai putkahtaa yllättäen kirjoittajan alitajunnasta tai herätä jonkin ympäristöstä saadun impulssin kautta. Todd Lubart nimeää ideoiden peruslähteen johtavaksi ideaksi (*guiding idea*), jonka pohjalta tekstin kehittäminen aloitetaan. Tarinan aihe voi lähteä kehkeytymään yksittäisen idean, muiston tai mielikuvan pohjalta. Lubart toteaa, että ideoiden kehittelyn lähteet ovat eri kirjoittajilla hyvin yksilöllisiä. (Lubart 2009, 151; kts. myös esim. Westö 2000, 527–528 ja 533 ja Tikka 1991, 254.)

Ideoiden työstäminen tekstiksi etenee vaiheittain. Kirjoittamiselle on tyypillistä, että työskentelyyn liittyy erilaisia tietoisuuden asteita; esimerkiksi määrätietoista tavoitteiden asettamista ja rajaamista sekä vapaammin virtaavaa ideointia ja assosiointia. Kirjoittajan työskennellessä luovan unelmoimisen ja keskittyneen ongelmanratkaisun välillä ei ole raja-aitoja. Prosessit liittyvät toisiinsa ja vahvistavat toisiaan. (Kts. esim. Sharples 1999, 38 ja 41–49; Jalonen 2006, 264 ja Lubart 2009, 153–154.)

Butler puolestaan antaa arvoa vain alitajunnasta kumpuavalle virralle ja suorastaan kieltää järjen ja tietoisuuden mielen käytön silloin, kun kirjoitetaan fiktiivistä tekstiä. Butler (2005, 13) on sitä mieltä, että taide ei tule ideoista tai mielestä, vaan paikasta jossa unelmoimme; alitajunnasta, olemuksemme syvimmästä ytimestä (*white-hot center*).

Omat kirjoittamiskokeilut

Halusin itsekkin kokeilla luonnossa oleskelun vaikutuksia kirjoittamiseen. Alkuun päästäkseni kokeilin István Berszánin ja Tina Wellingin kehittämiä metodeja.

Berszán on vetänyt vuodesta 2000 asti kokeilevia työpajoja, joissa tehdään lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä harjoituksia luonnon helmassa. Menetelmien taustalla on monipuolista pohdintaa siitä, miten tavoittaa esimerkiksi kirjoittamisen hetkellä vallitsevat tapahtumisen rytmit ja

eleet. Tapahtumisen hetkeä eleineen Berszán nimittää kineettiseksi tilaksi (*kinetic space*). Berszán yhdistää pohdiskelussaan kirjoittamisen henkiset eleet ja rytmit fyysisen ympäristömme rytmisiin ulottuvuuksiin. Berszán perustelee ei-diskursiivisten elementtien käyttöä sillä, että kirjoittajalla on aivojensa lisäksi käytettävissään koko keho, jolla ottaa kontakti ympäristöön. Berszán katsoo, että kullakin tapahtumisella ja tilanteella on omanlaisensa rytmi, joka voidaan saavuttaa harjoittelemalla. (Berszán 2014.)

Monet Berszánin kehittelemistä harjoitteista, esimerkiksi pimeässä metsässä vaeltaminen, tehdään pienissä ryhmissä. Koska työskentelin metsäretkilläni yksin, sovelsin hänen näkemyksiään melko vapaasti pitäen mielessäni Berszánin suositteleman tarkan ja keskittyneen ympäristön tutkimisen, sen rytmien tavoittelun sekä tuttujen asioiden tarkastelun symbolisesti; esimerkiksi yhdessä Berszánin harjoitteessa puita tarkastellaan runoilijoina, joilla on meille jokin sanoma.

Myös Welling suosittelee luontoon menemistä kirjoittamiseen virittäytyessä, ja kaikkien aistien käyttöön ottamista ympäristön keskittyneessä havainnoimisessa. Welling on vakuuttunut siitä, että ympäröivän luonnon ja kirjoittajan omien kehontuntemusten tietoinen havainnoiminen luontoretkillä auttavat luovassa kirjallisessa työssä. Hän on kehittänyt yksinkertaisen metodin havaintojen teon tueksi ja antanut sille nimeksi *Spirit Walk*. Menetelmän myötä ”aivot toisaalta vastaanottavat uusia elämyksiä ja toisaalta vapauttavat ja tuovat mieleen aiempia elämäkokemuksia”. (Welling 2014, 9.)

Wellingin *Spirit Walk* -menetelmällä tehtävällä luontoretkillä on kolme konkreettista vaihetta: 1) ympäristöstä kaikilla aisteilla tehtyjen havaintojen nimeäminen (vaikkapa sanalista) 2) valitun kohteen, esimerkiksi kävyn tai oksan, kuvailu, joka johdattelee aistien tuntemukset syvemmälle ja intiimimmälle tasolle ja 3) vuorovaikutus, joka voi syntyä esimerkiksi siten, että aistimukset nostavat mieleen muistoja ja tunteita. Luontohavainnot voivat Wellingin mukaan linkittyä salamannopeasti alitajunnasta nouseviin muistoihin, tunteisiin ja unelmiin, joista omat tarinamme syntyvät. Tiedostetut tarinat kirjoitetaan muistiin saman tien. (Welling 2014, 4, 13–14 ja 25.) Tein omilla retkilläni muistiinpanoja paitsi kirjoittamalla, myös valokuvaamalla, vaikka viimeksi mainittu ei kuulukaan Wellingin hyväksymiin keinoihin.

Aloitin kirjoitusretket metsään syyskuussa 2014. Kävin kynän ja lehtiön kanssa metsässä kolmisenkymmentä kertaa syyskuuhun 2015 mennessä. Retkeni olivat lähinnä lyhyehköjä piipahduksia lähimetsään maatilan töiden lomassa. Retkilläni metsä oli paitsi tarkastelun kohde ja

mielentilan virittäjä, myös kirjoittamisen konkreettinen paikka. Tein metsäretkillä muistiinpanoja Wellingin ohjeistamaan tapaan. Varsinkin alussa kirjoitin tunnollisesti ylös listoja yksittäisistä havainnoista. Päädyin kuitenkin yleensä siihen, että pidin retken aikana yhden tai kaksi kirjoitushetkeä, jolloin kirjoitin kokonaisin virkkein. Huomasin Wellingin metodin varsin toimivaksi. Yksittäisten havaintojen luetteloiminen vapautti nopeasti tyhjän paperin kammosta ja ajatusten virta lähti hyvin käyntiin. Kokosin metsässä tehdyt muistiinpanot *Metsäpäiväkirjaksi* ja tallensin niillä otetut kuvat omaan kansioonsa. Hyödynsin materiaalia tehdessäni kaunokirjallisen työn pro gradu -tutkielman liitteeksi.

Metsäretkilläni huomasin, että kun avaa aistinsa ympäristölle, "sytykkeitä" on kaikkialla. Luontoon liittyvät kuvat eivät välttämättä kirkastu heti paikan päällä, vaan voivat nousta mieleen pitkänkin ajan kuluttua. Kuljeskellessani metsässä saatoin siirtyä muistelemaan lapsuuteni ja nuoruuteni kokemuksia. Nykyhetken ja menneisyyden yhdisti esimerkiksi jonkin tietyn kasvin näkeminen tai lapsuudesta tuttu toiminta, vaikkapa marjojen poimiminen.

Luonto sopii mielestäni kaikkien tietoisuuden asteiden käytön työympäristöksi. Luonnossa voi keskittyä hyvinkin intensiivisesti ympäristön tarkkailuun tai vastaavasti siellä voi – luonnon mieltä ja kehoa rauhoittavien ominaisuuksien myötä – vaellella mietteisiinsä ja haaveisiinsa vaipuneena. Metsässä ideointiprosessit käynnistyivät ja jatkuivat vielä retkien jälkeen. Retkillä heräsi myös monia luontoon liittyviä kysymyksiä esimerkiksi kasvien elintoiminnoista. Etsin niihin vastauksia kotiin päästyäni.

Luonnossa liikkeessani huomasin, että sen lukemisen taito lisääntyy. Havainnot tarkentuivat ja näkemäänsä sekä kokemaansa pohti entistä enemmän. Sitäkin tuli miettineeksi miten tästä voisi kertoa. Kun mielessä on noita kertomisen kysymyksiä, myös muiden kirjoittamista luontokuvauksista saa enemmän irti. Metsävuoden jälkeen huomaan, että se vaikutti minuun hyvin kokonaisvaltaisesti. Metsämaisema on entistä vahvemmin osa mielenmaisemaani, raja niiden välillä on nyt avoimempi. Olen liikkunut metsässä aina, mutta määrätietoisemman aistimisen myötä havainnot ja tunnot nousivat pintaan ja ajattelun aiheiksi.

Lähteet

Painetut lähteet

Alhanen, Kai. 2013. *John Dewey'n kokemusfilosofia*. Gaudeamus. Helsinki.

Butler, Robert Olen. 2005. *From where you dream. The process of writing fiction*. Toim. Janet Burroway. Grove Press. New York. Alhanen, Kai. 2013. *John Dewey'n kokemusfilosofia*. Gaudeamus. Helsinki.

Emerson, Ralph Waldo. 2002. *Luonto*. Alkuperäisteos: *On Nature*, 1836. Suomennos ja esipuhe Antti Immonen. 23^o45 niin & näin -lehden julkaisusarja. Tampere.

Jalonen, Olli. 2006. *Hitaasti kudotut nopeat hetket. Kirjoittamisen assosiaatiosta 1900-luvun suomalaisessa proosassa*. Otava. Helsinki.

Kainulainen, Pauliina. 2013. *Metsän teologia*. Kirjapaja. Helsinki.

Lassila, Pertti. 2011. *Metsän autuus. Luonto suomalaisessa kirjallisuudessa 1700–1950*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Lubart, Todd. 2009. ”In Search of the Writer’s Creative Process” teoksessa *The Psychology of Creative Writing*, sivut 149–165. Toim. Kaufman, Scott Barry & Kaufman, James C. Cambridge University Press.

Lummaa, Karoliina. 2010. *Poliittinen siivekäs. Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa*. Väitöskirja. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja (102). Jyväskylän yliopisto.

Rolston, Holmes, III. 2003. ”Esteettinen kokemus metsissä”, (sivut 31–47) teoksessa *Metsään mieleni*. Toim. Yrjö Sepänmaa, Liisa Heikkilä Palo ja Virpi Kaukio. Maahenki Oy. Helsinki.
(Alkuperäinen artikkeli: Holmes Rolston III: ”Aesthetic Experience in Forest.” *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Spring 1998 (56:2), s. 157–166. ©1998. Reprinted by permission of Blackwell Publishing.)

Sepänmaa, Yrjö. 2003. ”Metsän kauneus” (sivut 13–17) teoksessa *Metsään mieleni*. Toim. Yrjö Sepänmaa, Liisa Heikkilä Palo ja Virpi Kaukio. Maahenki Oy. Helsinki.

Sharples, Mike. 1999. *How we write. Writing as creative design*. Routledge. Lontoo ja New York.

Tikka, Eeva. 1991. ”Tikka Eeva Kaarina, (sivut 247–263) teoksessa *Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet*. Toim. Haavikko, Ritva. WSOY. Helsinki.

Welling, Tina. 2014. *Writing wild: Forming a Creative Partnership with Nature*. New World Library. Novato, California.

Westö, Kjell. 2000. ”Kjell Westö”, (sivut 506–539) teoksessa *Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet*. Toim. Haavikko, Ritva. WSOY. Helsinki.

Verkkojulkaisut ja verkkosivut

Berszán, István. 20.10.2014 Jyväskylän yliopistossa Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella Creative Writing: Pedagogy and Well-Being -konferenssin yhteydessä pidetyn luennon käsikirjoitus

<https://onedrive.live.com/view.aspx?cid=0c499ffe90c78e92&page=view&resid=C499FFE90C78E92!109&parId=C499FFE90C78E92!113&authkey=!AJJhChOdRr5uPY&app=Word> (Luettu 17.11.2015.)

Sepänmaa, Yrjö. 2015. ”Esteetikon metsä” sivut 277–281 teoksessa *Metsä. Monikäyttö ja ekosysteemipalvelut*. Salo, Kauko (toim.). Luonnonvarakeskus (Luke). Helsinki. 2015. Verkkojulkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-123-5>. (Luettu 13.1.2016.)